

อาจารย์ป่วยกับการศึกษาไทย

“บางทีหากท่านไม่เลือกทางนี้
คงจะเจริญหน้าที่ราชการที่คุม
ธนาคารกลางของประเทศไว้ผู้
มีอำนาจทางการเมืองคงเกรง
ใจ ไม่ถูกรังแก ไม่ถูกใส่ความ”

“ใบไม้ที่นี้กำลังสงบเพราะกำลังเปลี่ยนสี แต่คงไม่นานก็ร่วง
หมด นำเสรำบ้างเมื่อนึกถึงฤดูหนาวที่กำลังจะมา”

คุณ “ศุภรเลิศ” เจ้าหน้าที่ธนาคารชาติผู้เคยใกล้ชิดอาจารย์ป่วยได้รำพึงถึงคนดีที่เหลืออยู่ที่เราต่างกำลังคิดถึงท่านขณะนี้ ทันทีที่ได้รับจดหมายจากบุคคลอันเป็นที่เคารพรักเจ้าของข้อความนั้นเมื่อปี 2516 คุณศุภรเลิศไม่ลังเลใจเลยที่จะเขียน “ด้วยความรักและระลึกถึง” ผ่านหนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทย

แต่หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผ่านไปแล้ว นายเข้ม เย็นยิ่งซึ่งเนรเทศตนเองไกลหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านท่านุ เกียรติก้องได้มีโอกาสเดินทางกลับมา

เป็นใบไม้ร่วงที่สลัดใบเพื่อให้ผลิดอกออกใบในอีกช่วงที่ไม่ไม่นานนัก

เป็นฤดูหนาวที่จะผ่านไปถึงฤดูกาลที่น่ารื่นรมย์

ต่างกันแต่วันนี้ “ใบไม้ร่วง” และ “ฤดูหนาว” ดูเหมือนจะเป็นสัญลักษณ์แห่งความคิดถึงความ “เศร้า” เยี่ยงความรู้สึกในบทกวีนิพนธ์ของตะวันตก ที่อ้อยอิ่งไหลรินอยู่ในความคิดคำนึงนานแสนนาน

เราคิดถึงอาจารย์ป่วยด้วยแง่มุมต่าง ๆ กัน สำหรับผม
คิดถึงท่านในความเป็นครู เป็นนักการศึกษา (แม้ท่านจะเป็นผู้เรียน
มาในทางเศรษฐศาสตร์ก็ตาม) และในแง่ที่ท่านควรได้รับเกียรติไม่
ยิ่งหย่อนไปกว่าท่านอื่น ๆ เลย

อาจารย์ปิวยเป็นครูโรงเรียนอัสสัมชัญเมื่ออายุ 18 ปี อันเป็นเวลาเดียวกับที่ท่านรับภาระเป็น
หัวหน้าครอบครัวแทนมารดาซึ่งแบกภาระหนักมาหลายปี นับตั้งแต่ “เตี้ย” เสียเมื่ออาจารย์ปิวยอายุ
เพียง 9 ขวบ

อาจารย์ปิวยเป็นครูที่นี่ประมาณ 3-4 ปี ครั้นได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตแล้วจึงย้ายมาเป็น
อาจารย์ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง กระนั้นยังมีศิษย์ที่อัสสัมชัญมิใช่น้อย
และต่อมาหลายคนเจริญขึ้นในชีวิตการงาน หากเมื่อมีโอกาสพบ “มิสเซอร์ปิวย” ของเขา พวกเขาอดไม่ได้
จะพรรณนาพระคุณของท่าน และแม้อาจารย์ปิวยจะปิติก็ไม่ยอมรับเป็นเครดิตของคนเสียทั้งหมด มีหน้าซ้ำ
ยังสรุปบทเรียนจากความเป็นครูไว้เตือนสติคนอีกด้วยว่า “เพราะผมรู้ตัวว่าเวลาที่ผมเป็นครูอัสสัมชัญนั้น
ผมยังเด็กมากทำอะไรผิดพลาดบ่อย”

หลังจากที่มาประจำที่มธก.ไม่นานนักท่านสอบชิงทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ จากนั้นท่านได้
เป็นได้ทำอะไรต่อมิอะไรอีกหลายอย่าง เป็นเสรีไทย เป็นข้าราชการประจำที่เจริญในราชการจนมาเป็นผู้ว่า
การธนาคารชาติ เป็นผู้ที่ต้องเผชิญมรสุมทางการเมืองในแต่ละยุคที่แตกต่างกัน แต่แล้วในที่สุดก็ตระหนักรู้ว่า
หลังก่อนเกษียณจากราชการอาจารย์ปิวยได้หวนกลับมาให้ความสำคัญแก่การศึกษาและ “จับ” เอาการศึกษา
เป็นงานสำคัญ ชนิดที่ยอมลดตำแหน่งและเงินเดือนที่สูงกว่า (ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย)
เพื่อรับเงินเดือนในฐานะคณบดีของมหาวิทยาลัยจน ๆ อย่างธรรมดาเพียงตำแหน่งเดียว

เมื่อต้นปี 2528 นี้เอง ผมได้ร่วมประชุมปฏิบัติการพิจารณาบทรายงานประวัติศาสตร์ มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากที่ประชุมนั้นมีอาจารย์ระดับผู้ใหญ่ท่านหนึ่งได้กล่าวถึงอาจารย์ปิวย หลังจากได้
มีพวกเราบางคนพูดถึงบทบาทของศิษย์เก่าธรรมศาสตร์บางคนต่อมาเป็นอาจารย์และเป็นผู้บริหารสำคัญ
ระยะหนึ่งว่า “สงสัยทำไมท่านผู้นั้นจึงเปลี่ยนแปลงจากความเป็นปัญญาชน ถ้าอดีตผู้เป็นนักศึกษาที่ก้าว
หน้ามาเป็นกบฏไกรฐและปรับตัวเข้ากับระบบอย่างกลมกลืน” อาจารย์ผู้อาวุโสดังกล่าวจึงตั้งข้อสังเกตให้เห็น
ว่านี่เป็นกรณีที่เกิดขึ้นของอาจารย์ที่เคยเป็นนักศึกษา “ก้าวหน้า” กับอาจารย์ปิวย คือ อาจารย์ท่านนั้นมี
ลักษณะเป็นปัญญาชนมาก่อนแล้วภายหลังกลายเป็นเทคนิคเขียน ขณะที่อาจารย์ปิวยเป็นเทคนิคเขียนแล้ว
พัฒนามาเป็นปัญญาชน

พัฒนาการเช่นเดียวกันนี้ของอาจารย์ปิวยที่นำตั้งคำถามไม่น้อยว่า อะไรคือเหตุหรือแรงบันดาลใจ
ใจที่อาจารย์ปิวยเลือกมาทำงานด้านการศึกษา มาเป็นคนบด, อธิการบดีของธรรมศาสตร์ ซึ่งบางทีหาก

ท่านไม่เลือกทางนี้ คงเจริญหน้าที่ราชการที่ศูนย์กลางของประเทศไว้ ผู้มีอำนาจทางการเมืองคงเกรงใจ ไม่ถูกรังแก ไม่ถูกใส่ความ ดังที่อาจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์เคยปรารภว่า “คุณป่วยไม่น่าลาออกจากผู้ว่า รมต.ราชการ อย่างน้อยการรั้งตำแหน่งนั้นก็จะมีใครกล้าทำอะไรคุณป่วย”

อะไรและทำไมจึงทำให้ท่านมีชีวิตหักเหถึงเพียงนั้น

จากปาฐกถา จากบทความของอาจารย์ป่วย เท่าที่ผมได้อ่านบ้างนั้น (โดยเข้าใจว่ายังมีอีกหลายเรื่องที่ยังไม่ได้ติดตาม) ไม่พบการให้เหตุผลเพื่อความเข้าใจเรื่องนี้อย่างเพียงพอ แต่จำได้ว่าเมื่อผมมีภาระหน้าที่ทำนิตยสาร ปาจารย์สาร ซึ่งในยุคแรกถือเป็นนิตยสารทางการศึกษาโดยตรง เมื่อมีโอกาสดพบอาจารย์ป่วยจึงได้เรียนถามท่านเหมือนกันว่าเหตุใดอาจารย์ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์กลับมาให้ความสำคัญต่อการศึกษาอย่างยิ่ง คำตอบที่ได้รับคือ ท่านเริ่มมีความสงสัยภาระในหน้าที่สำคัญของท่านขณะนั้นว่า การเป็นนักการธนาคารที่ซื่อสัตย์ คอยระวังไม่ให้เขาโกงในภาวะสังคมอย่างนี้เป็นการทำถูกต้องหรือไม่ จะเป็นการเหมือนกับเที่ยวประทุษร้ายที่ขาอยู่ร่ำไป หรือว่าควรที่จะเลือกทอดผ้าคนใหม่ สร้างคนที่มีคุณภาพคุณธรรมขึ้นมา และนี่คือการก้าวมาสู่งานด้านการศึกษา

และถ้าจะพิจารณาค่าเหตุผลจากที่อาจารย์ป่วยเขียนหรือพูดไว้เอง แม้จะไม่เป็นการตอบคำถามข้างต้นโดยตรงเหมือนกับที่ท่านเคยกรุณาให้ความเห็นเป็นการเฉพาะตัวกับผมแล้วคำพูดจากเรื่อง “เหลียวหลังแลหน้าเมื่ออายุ 60” บางตอน คงเป็นการสะท้อนความฉงนใจได้คิดต่อการรับหน้าที่และบทบาทนั้นทีเดียว ท่านกล่าวว่า

“ผมเสียค่ายที่รู้สึกว่าได้บกพร่องไปในการพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจของประเทศ คือ ดูแต่ความเจริญเติบโตของส่วนรวมเป็นใหญ่ไม่ได้เหลียวใจถึงความยุติธรรมในสังคม”

เมื่ออาจารย์ป่วยก้าวมาสู่การเป็น “นักการศึกษา” แล้วผลเป็นอย่างไร

ถ้าดูในขอบเขตที่ขยายกว้างไกลออกไปนอกเหนือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมเห็นว่าท่านได้มีคุณูปการต่อการศึกษาไทยอย่างลึกซึ้งและยาวไกล ต่อความคิด, ทัศนคติและปรัชญาทางการศึกษา ท่านได้เสนอไว้ว่าพิจารณามิใช่เพียง ต่อระบบบริหารการศึกษา ท่านได้ทำคุณประโยชน์ทั้งในฐานะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ และทั้งเป็นหลักพึ่งพิงแก่อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่น ๆ แห่งระยงนั้นที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการบริหารมหาวิทยาลัยที่มีการล้าสมัยกันเรื่องมหาวิทยาลัย “ในกำกับรัฐบาล” ต่อแบบอย่างชีวิตของความเป็นครู ท่านคือแบบฉบับของครูที่มีคุณธรรมมีความคิดจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ต่อการพัฒนาประเทศ ท่านคือผู้คิดคำนึงถึงการประสานการศึกษาเข้ากับความป็นจริง ศึกษาในท่ามกลางการปฏิบัติจึงจะเห็นจากโครงการบูรณะชนบท โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ดังนี้เป็นอาทิ

ในปริมณฑลอันจำกัดลง คือ ต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่านได้กระทำหน้าที่ต่อประชาคมทางวิชาการแห่งนี้ยอดดีที่สุดเท่าที่ฐานะของศิษย์เก่า, ฐานะแห่งความเป็นครูอาจารย์, ฐานะของผู้

บริหารมหาวิทยาลัย จะเอื้ออำนวยภายใต้เงื่อนไขของระยะประวัติศาสตร์ที่แน่นอนแห่งระยะนั้น
 สมัยที่ท่านเป็นคนบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ท่านได้เสนอความคิดต่อศิษย์หาที่จะเป็นเศรษฐ-
 ศาสตร์บัณฑิตของท่านว่า

“ถ้าเราจะเป็นนักเศรษฐกิจจะเรียนแต่เศรษฐศาสตร์ก็คง
 จะพอ แต่ถ้าเราจะเรียนเป็นบัณฑิตเพื่อให้ได้ปริญญาเศรษฐศาสตร์
 บัณฑิต วิทยาลัยย่อมต้องพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในกรอบแห่งความ
 เป็นจริง และความเป็จริงแห่งสังคมศาสตร์นั้นย่อมสัมพันธ์กันเป็นลูก
 ไข่ จะพิจารณาเศรษฐกิจโดด ๆ หาได้ไม่”

เมื่อท่านคิดเช่นนั้นแล้ว การผลักดันเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพจึงเกิดขึ้นในหลาย ๆ ทางหลาย
 วิธีการ ซึ่งต่อมาเมื่อท่านเป็นอธิการบดีก็ได้ขยายหลักการและแนวปฏิบัติเช่นนี้ทั่วทั้งมหาวิทยาลัย

เราต้องไม่ลืมว่ามหาวิทยาลัยในช่วงก่อนที่อาจารย์ป่วยจะเข้ารับตำแหน่งคนบดีเศรษฐศาสตร์
 นั้น ยังเป็น “สถานอุดมศึกษา” ที่ “ขาดความอุดม” อยู่มีไข่น้อย โทนจะขาดอาจารย์ประจำ ขาดงบประมาณ
 ขาดตำรา ขาดการกวัดขันคุณภาพตลอดจนขาดการให้ความสนับสนุนแก่ผู้เข้ารับการศึกษา

ดังนั้นเมื่ออาจารย์ป่วยเข้าแบกรับภาระหน้าที่นั้นแล้ว ก็ถึงความบริบูรณ์ให้เพิ่มขึ้นโดยท่านถือ
 เป็นนโยบายคณะเศรษฐศาสตร์ทีเดียว (โปรดดูบทความของท่านเรื่อง “เศรษฐศาสตร์จริงจัง”) คือ
 ท่านมีนโยบายเริ่มสะสมอาจารย์ประจำทั้งบรรจุคัดเลือก ยกระดับฐานะสวัสดิการและให้ทุนศึกษา
 ต่อ, ปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี, ส่งเสริมตำรา และการให้บริการห้องสมุด ให้ความสำคัญต่อคุณภาพ
 ทางการศึกษา

ผมเข้าใจว่าท่านปฏิบัติการทั้งหลายนี้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยแต่ก็เป็นสุข ที่ว่าเหนื่อยนั้นเพราะ
 นอกจากงานบริหารที่คณะเศรษฐศาสตร์ที่ท่านอุทิศชีวิตและเวลาให้แล้วโดยมาทำตามแต่เวลาจะอำนวย
 และทุกเย็นค่ำ เนื่องจากระยะแรก ท่านยังต้องรับภาระสำคัญที่ธนาคารชาติซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญด้วย
 และทั้งนี้ก็เป็นความสมัครใจ ความพึงใจของอาจารย์ป่วยมาแต่แรก ซึ่งท่านทั้งหลายคงจะเห็น
 ได้ชัดถ้ามีโอกาสทราบรับสั่งของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ องค์กรบดียคนั้นนั้นดังที่รับสั่งว่า

“เห็นว่า ดร.ป่วย อังภากรณ์ เป็นผู้เหมาะสมที่สุด แต่
 ไม่น่าแก่ใจว่าท่านจะตกลงรับตำแหน่งนั้นหรือไม่ เพราะท่านมีหน้าที่
 ที่ราชการมากมายซึ่งล้วนแต่เป็นหน้าที่สำคัญทั้งนั้น ข้าพเจ้านึกว่า
 จะต้องขอร้องท่านสักสามหน เพื่อชี้แจงความสำคัญแห่งตำแหน่ง
 คนบดี ตามความเห็นของข้าพเจ้าก่อนที่ท่านจะยอมรับ
 ตำแหน่ง แต่ที่ไหนได้ข้าพเจ้าขอร้องท่านครั้งแรก ท่านก็ยอมตกลง
 ด้วย ท่านแสดงตนว่าเป็นนักการศึกษาเห็นความสำคัญของการ

ศึกษาและสนใจในการศึกษา เป็นที่สับสนใจข้าพเจ้ามาก”

แต่ในฐานะผู้บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้จะเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความอุทิศตน ด้วยความเสียสละและเป็นที่เคารพยกยอรับนับถือของประชาคมทางวิชาการนั้น ก็มีได้หมายความว่า อาจารย์ป่วยจะบริหารงานไปได้ด้วยความราบรื่น ปราศจากอุปสรรคขวากหนาม

ยิ่งท่านเป็นที่รักและเชื่อถือของนักศึกษามากเพียงใด ดูเหมือนยิ่งเป็นอุปสรรคแก่การก้าวขึ้นเป็นอธิการบดีเพียงนั้น เพราะคนที่มีอำนาจวาสนาชี้ชะตาบ้านเมืองขณะนั้นระแวงเคลงใจว่าท่านจะมีบทบาททางการเมืองระยะต่อไปมากขึ้น ดังนั้นแม้จะมีการแสดงประชามติจากประชากรชาวธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2513 เพื่อสรรหาอธิการบดี ผลปรากฏว่าอาจารย์ป่วยคะแนนนำมาอันดับหนึ่ง 1,823 คะแนน ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ได้ 1,383 คะแนน และดร.อดุล วิเชียรเจริญได้ 819 คะแนน กลับกลายเป็นต้องให้ ฯพณฯ สัญญา รับน้ำที่นั่นและคงชะลอเรื่อยมา ทั้งที่ ฯพณฯ สัญญาพยายามกรุยทางให้อาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีต่อจากท่านก็ตาม ลิ่งเหล่านี้มาสำเร็จเมื่อผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ที่ยิ่งใหญ่แล้ว และ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี

อาจารย์ป่วยปฏิบัติตำแหน่งหนทางการเมือง ไม่ว่าตำแหน่งรมต.คลังสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือสมัยต่อมาที่แม้แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จะได้พยายามทาบตามให้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย เป็นที่เลื่องลือแห่งความสันโดษมีกนน้อย แต่สำหรับการเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว กลับเป็นความใฝ่ฝันทีเดียว ดังท่านได้เอ่ยขึ้น ณ ที่ประชุมโครงการตำรามหาวิทยาลัยหลังจากรับการทาบตามให้เป็นอธิการบดีว่า

“ใคร ๆ เขาหาว่าผมไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง ที่จริงผมมี เป้าหมายในชีวิตผมคือการเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์”

และภารกิจที่ท่านรับ ณ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้เอง น่าจะเป็นเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้ราท่านทั้งหลายควรระลึกถึงผู้กล้าหาญทางจริยธรรมท่านนี้ให้มาก โดยเฉพาะชาวธรรมศาสตร์ พูดยังตรงไปตรงมา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระยะนั้นเหมาะเหลือเกินที่จะมีอาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดี แต่ในทางตรงกันข้ามธรรมศาสตร์ระยะนั้นเห็นจะไม่เหมาะแก่ท่านนัก

ทำไมจึงกล่าวเช่นนั้น

เพราะว่าเป็นยุคสมัยที่คอกไม้ประชาธิปไตยแบ่งบานระยะแรก อากาณ “สำคัญประชาธิปไตย” มีอยู่ทั่วไป รวมทั้งในประชาคมธรรมศาสตร์โดยเฉพาะต่อบรรดานักศึกษา ซึ่งควรถือเป็นสมัยแห่งการเรียนรู้ การปรับในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่เธอและเขาไม่เคยมีบทเรียนมาก่อน และด้วยความเป็นผู้เยาว์ซึ่งมีผลให้บางส่วนมีความโน้มเอียง “สู่มเสี่ยงเอียงซ้าย สู่มล้ำเอียงขวา” มีอากัปกริยาแห่งความเคลื่อนไหวที่จะต้องมีคนยื่นดูแล้วเห็นแตกต่างกันไปตามทัศนนะ, จุดยืนและวิธีการ บ้างก็ว่าแม่เต็มที บ้างก็ว่าดีเหลือเกิน ความเฉยเกิดเฉยตรงเหาะเกินลงกาเช่นนี้ไม่อาจปฏิเสธได้

จึงเป็นธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การจะมีอิทธิกรบตัวอย่างอาจารย์ป่วยเพราะท่านมีความคิดจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ที่จะรับฟังความคิดเห็นในบรรยากาศเช่นนั้นได้ และด้วยความเป็นคนดีนั่นเอง หากจะยับยั้งหรือเสนอสิ่งใด ๆ ในทางที่ขัด "กระแสมวลชน" แล้ว ย่อมจะมีน้ำหนักพอสมควรแม้ "มวลชน" เหล่านั้นจะถูกแทรกแซงจากหลายฝ่าย มองในแง่นี้ควรเห็นว่าอาจารย์ป่วยทำคุณแก่ราชการ

แต่ในทางตรงกันข้ามนั้นแล้ว อาการที่แสดงออกของส่วนราชการและบุคคลในวงราชการบางส่วนกลับใส่ร้ายป้ายสีอาจารย์ป่วยอย่างน่าละอาย ตรงนี้แหละจึงเห็นว่าเป็นธรรมชาติในระยะเวลาที่เหมาะสมแก่อาจารย์ป่วย ไม่เหมาะแก่ผู้ซึ่งเป็น "ของแสดง" สำหรับอาคารใช้ทางการเมืองของไทย ท่านเป็นของแสดงของฝ่ายซ้ายที่เห็นว่าท่านเป็นนักประชาธิปไตยแบบอังกฤษ เป็นคนที่หักทวนความเคลื่อนไหวของพวกซ้ายสุดกู่ ขณะเดียวกันกลับเป็นของแสดงของฝ่ายขวา (ระยะนั้นเป็นระยะที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเกิดอาการแบ่งออกเป็นปีกซ้ายขวาที่ชัดเจน และแต่ละปีกยังมีทศนะและท่าทีแยกย่อยต่างกันไปอีก) เพราะฝ่ายนี้บางคนวิตกว่าอาจารย์ป่วยจะเป็นคู่แข่งทางการเมืองที่น่ากลัวของตน บางส่วนเกรงว่าปล่อยไปจะเกิดอำนาจทำลายระบอบ "เสนาธิปไตย" ที่เคยมีและผดุงไว้เรื่อยมา จึงหยิบประเด็นต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยตัวอาจารย์ป่วยเป็นเครื่องโจมตี ไม่ว่าจะเป็นลูกจิ้นหรือการมีการยาเป็นฝรั่ง การเป็นลูกศิษย์ "ปรกติ" และเคยไปเยี่ยมท่านปรกติที่ปารีส โดยพวกเขาจะเลยเถิดคิดคุณที่อาจารย์ป่วยเองได้บำเพ็ญแก่ประเทศชาติและราษฎรไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้รักชาติท่านใด ๆ

เรื่องลูกจิ้นนั้นเห็นจะเป็นเพทุบายแฝงเร้นด้านลัทธิคตินิยมจีน แต่คงจะลืมกันไปว่านี่เป็นสิ่งที่ไม่เลือกเกิดไม่ได้และท่านเองถึงอย่างไรก็เป็นไทย เกิดในไทย มีชีวิตจิตใจรักชาติบ้านเมือง ยามศึกสงครามก็เป็นทหาร ยามสงบก็เป็นผู้พยายามคุมระบบการเงินการธนาคารงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้ท่านที่รักชาติอีกประเภทหนึ่ง มีช่องทางคอร์รัปชันแต่น้อย (คือในส่วนที่ลุล่วงวิสัยอาจารย์ป่วยจะคุมได้)

เรื่องเมียหม่อมนั้น ถ้าจะสรุปลัทธิธรรมในสังคมไทยว่าเป็นอุปสรรคทางการเมืองและนำมาเป็นข้ออ้างกีดกันหรือไม่นั้น เห็นจะต้องดูเป็นคน ๆ เพราะรัฐบาลหลัง 6 ตุลาคมสมัยแรกนั้นไม่มีใครเสนอความคิดต่อต้านเช่นที่เคยกระทำแก่อาจารย์ป่วยในเรื่องนี้แก่ พทณฯ ธานินทร์ ภัยวิเชียร

เรื่องท่านปรกติและการไปเยี่ยมท่านปรกติ เราต้องไม่ลืมว่าท่านปรกติเป็นผู้บริสุทธิ์จากความจงใจกล่าวหาด้วยข้อหากรรจนาสมัยหนึ่ง และการที่อาจารย์ป่วยจะไปเยี่ยมท่านในฐานะ "ลูกศิษย์กตัญญู" ก็ควรสรรเสริญอาจารย์ป่วยในแง่ธรรมะที่ศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูในทิศกแห่งสังคาโลวาสสูตรของพระพุทธศาสนา หากจะว่าไปอาจารย์ป่วยท่านเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายเช่นนั้นเอง มิใช่ใครมีบุญได้กินสำหรับจึงรีบป้อนบิณฑบาตไปเสนอหน้า พอหมดบุญก็ตีจากอย่างปราศจากเยื่อใย กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าอาจารย์ป่วยได้ปฏิบัติธรรมอันควร ตั้งในกรณีของจอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอมซึ่งมิใช่ไม่เคยเกลียดกัน ระแวงทางการเมืองที่อาจารย์ป่วยไปขัดผลประโยชน์ ต่อกรณีจอมพลสฤษดิ์เมื่อต้องยึดทรัพย์ในภายหลัง อาจารย์ป่วยซึ่งเป็นกรมการก็ได้วางตนในการสอบสวนด้วยความเป็นธรรมที่สุด ต่อกรณีจอมพลถนอมเมื่อต้องไปเรียนรู้สิ่งทั้งรู้ในยามยากที่บอสตันที่ลิ่งคโบริ ท่านผู้นั้นก็คงจะรู้ว่าคนอย่างป่วยซึ่งไปเยี่ยมถึง

สิงคโปร์นั้น มีความสมานัตตามากกว่าไพร่พลที่เคยแวดล้อมท่านในจำนวนไม่น้อย

ในที่สุดอาจารย์ป่วยได้พ้นจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ้นจากงานการศึกษาที่ท่านรักและให้ความสนใจ จากที่เคยตั้งปณิธานด้วยความหวังที่จะให้การศึกษาเป็นทั้งมรรคและผล ดังที่ท่านเขียนในเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต : ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ว่า

“ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวก็ต้องการไปโรงเรียนจะได้มีความรู้ทำมาหากิน และจะได้มีคุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ไม่ว่าพ่อแม่จะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแร้นแค้น”

ถ้าจะตั้งคำถามว่าทำไมบ้านปลายชีวิตของอาจารย์ป่วยจึงต้องเป็นเช่นนี้ เหมือนกับที่ผมตั้งคำถามมาเป็นระยะ ๆ บางทีอาจตอบได้ด้วยคำตอบเดียวกันจากศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ตามที่ท่านเคยตอบคนรุ่นใหม่ว่าจะอะไรเป็นเหตุให้ท่านดำรงตนความ “เป็น” ท่านไว้ได้ ท่านว่าเป็นเพราะท่านพบมิตรในที่เหมาะแล้วก็พบศัตรูในที่เหมาะนั่นเอง

และตราบม้วยดินสิ้นฟ้า คนดีที่เหลืออยู่อย่างอาจารย์ป่วยก็ยังเป็นบุคคลอันควรค่าแก่ความคิดถึง ไม่ว่าจะโดยสถานะใดที่ท่านบำเพ็ญกรณี ด้วยไมตรีจิตต่อผู้คนที่ทั้งหลายและแสดงวิทยาคมของท่านให้ปรากฏและตราไว้บนแผ่นดินนี้แล้ว.

ธรรมโกศล กนอร์